

PORTRETELE-MĂȘTI ALE LUI GLEBUS SAINCIUC

GLEBUS SAINCIUC'S PAPIER-MÂCHÉ PORTRAIT MASKS

ANA MARIAN,

doctor în studiul artelor,
Academia de Științe a Moldovei

Portretele-măști create de Glebus Sainciuc (1919-2012) sunt mărturii ale dăinuirii în timp și ale aportului la cultura națională a personajelor portretizate: pictori, sculptori, muzicieni, scriitori, actori, dramaturgi, regizori etc. Situate morfologic la hotarul dintre pictură, grafică și sculptură, portretele-măști ale maestrului Glebus Sainciuc sunt lucrate în papier-mâché. Este de remarcat predilecția autorului pentru redarea fauvistă și naivă în portrete. La acestea se mai adaugă tendințele din genul șarjelor sale, care s-au reflectat și în stilul caricaturistic al măștilor. Glebus Sainciuc a creat primele măști în anul 1957, ajungând, în timp, la peste 350 de titluri, toate diferite, dar cu asemănare portretistică obligatorie, cu redarea farmecului interior al protagonistului.

Cuvinte-cheie: portret, mască, fauvism, artă naivă, realism socialist, aspecte psihologice, papier-mâché

The portrait masks created by Glebus Sainciuc (1919-2012) portray painters, sculptors, musicians, writers, actors, playwrights, filmmakers etc., and they are a proof of the fact that the individual contribution of these persons to the artistic development of our country has not been forgotten. Morphologically, the papier-mâché portrait masks of master Glebus Sainciuc are situated at the limit of painting, graphic drawing and sculpture; the masks were created by the master using the papier-mâché techniques. We should mention that the author's predilection for the fauvist and naïve techniques in portrait representation, together with the style of his caricatures and small size drawings, influenced the caricatures style of his masks. The first portrait masks were created by Glebus Sainciuc in 1957, and by the end of his artistic activity his collection consisted of 350 masks – all depicting different persons, but all sharing the same portrait techniques and showing the inner charm of these persons.

Keywords: portrait, mask, Fauvism, naïve art, socialist realism, psychological aspects, papier-mâché

Neordinare ca abordare și mesaj artistic, portretele-măști create de Glebus Sainciuc (1919-2012) au o valoare incontestabilă, fiind mărturii ale dăinuirii în timp și ale aportului la cultura națională a personajelor portretizate: pictori, sculptori, muzicieni, scriitori, actori, dramaturgi, regizori etc. Situate morfologic la hotarul dintre pictură, grafică și sculptură, portretele-măști ale maestrului Glebus Sainciuc, lucrate în papier-mâché, cuceresc prin maniera artistică inedită, printr-o redare emoțională efervescentă.

Perioada formării profesionale a lui Glebus Sainciuc coincide cronologic cu anii grei ai celui de-al Doilea Război Mondial. El este elev al Școlii Republicane de Arte Plastice din Chișinău în anii 1940-1941, în 1941-1942 este elev al Gimnaziului din Chișinău, iar în perioada 1942-1944 este student al Facultății de Arhitectură a Institutului Politehnic din București. Din nou, în anii 1944-1947, este elev al Școlii Republicane de Arte Plastice din Chișinău. Printre pedagogii săi de aici erau pictorii din generația mai veche: M. Gamburd, I. Hazov, R. Gabrikov. Absolvește Școala cu lucrarea *Vinificatorii*, în care nu este redată o simplă scenă de producere, ci frumusețea înălțătoare a muncii.

În anii postbelici, principalul gen acceptat de cenzură și de autorități în RSSM era tabloul tematic. Printre primele tablouri tematice ale pictorului Glebus Sainciuc sunt: *Tractoriștii* (1950), pictat împreună cu Victor Rusu-Ciobanu, *La ferma de vite* (1956), *Vinificatorii* (varianta a treia, 1956).

În anii '50 se manifestă înclinația pictorului pentru portrete. Chipul contemporanului oferea spații pentru o abordare complexă a ființei umane: dispoziția, lumea interioară, trăsăturile anatomice exterioare. Reprezentative pentru această perioadă sunt portretele de țărani: *Portret de femeie* (1958), *Portretul Eroului Muncii Socialiste E. Bostan* (1958), *Portretul conducătorului de zvenou Boldurescu* (1958), *Portretul zootehnicianului Vasile Untilă* (1959) etc.

Lucrarea sa de proporții *Masa mare* (1960) este plină de dinamism, animație și impresionează prin prezența unui mare număr de personaje. Căutările compoziționale și coloristice pentru această pânză au favorizat crearea numeroaselor schițe în culori, fiecare dintre acestea având valoare de lucrare aparte: *Moș Alexandru*, *Vasile*, *Moș Ștefan*, *Nistor*, *Dochița*, *Zamfra*.

Anii '60, pe lângă afirmarea realismului socialist, se caracterizează și prin revenirea la tradițiile de avangardă ale artei mondiale de la hotarul secolelor XIX și XX. De asemenea, această perioadă se remarcă prin tendințele spre umanism și înnoire artistică a limbajului plastic. Aceste tendințe pot fi observate și în tabloul *În familie* (1966), afectiv, palpitan prin colorarea intensă și conturul siluetelor pronunțat. Emotivitatea intensă se observă și în portretele create în anii '60. Tabloul *Portret de școlăriță* (1961), spre exemplu, este redus ca gamă cromatică, dar extins ca gamă emoțională. Printre alte lucrări din acești ani se numără: *Colhoznic din Vulcănești* (1961), *Portret de stuardesă* (1967), *Portretul academicianului Anton Ablov* (1968) etc.

Tratarea cu multă căldură a personajelor portretizate îl va caracteriza întotdeauna pe artistul Glebus Sainciuc. Ilustrative în acest sens sunt lucrările: *Scriitorul Andrei Lupan* (1970), *Lilia cu eșarfă roșie* (1978), *Ileana Tudora* (1997). Sub aspect psihologic, chiar și în tablourile sale, gen *Muncitoare la fabrica de confecții* și *La subotnic*, se simte simpatia, căldura cu care au fost create aceste personaje, ele părând a fi ușor idealizate. Aceste două pânze sunt, de fapt, portrete în grup, în care autorul menține unitatea imaginii, dar și îi conferă diversitate prin multitudinea emoțiilor personajelor.

În anii '70, reprezentarea naivă este completată de un colorit specific fauviștilor (lucru evident în *Portretul poetului Vitalie Tulnic* (1974). De asemenea, în acești ani, se observă evidențierea conturului chipurilor portretizate prin linia în negru.

Treptat, în portretele pictate de Glebus Sainciuc se cristalizează procedee care vor peregrina ulterior în stilistica portretelor-măști [1, p. 164-166]. Întâi de toate, se poate vorbi despre redarea lumii interioare a celor portretizați, culoarea servind drept indiciu al stării psihologice, autorul urmărind dispoziția personajelor sale [2, p. 14]. Apoi urmează predilecția autorului pentru redarea fauvistă și naivă în portrete. La acestea se mai adaugă tendințele din genul șarjelor și din bagatele sale, care s-au reflectat în stilul caricaturistic al măștilor.

Șarjele, aceste lucrări grafice satirice care păstrează asemănarea portretistică cu personajul real, nu au fost pentru Glebus Sainciuc un gen secundar, ci, mai curând, o modalitate de relaxare, de exprimare a simpatiei pentru anumite persoane. Prin câteva linii libere artistul redă impresia pe care i-a produs-o la un moment dat portretizatului, cum sunt, spre exemplu, și șarjele *Poetul Victor Teleucă*, *Poetul Anatol Ciocanu*, *Cântărețul Ștefan Petrache* etc., etc. Sunt numeroase șarjele în care maestrul pornește de la profilul personajului, urmând consecutiv detaliile feței. Pentru a evidenția un anumit detaliu, el plasează un accent ușor cu o linie dublă sau îngroșată. Uneori folosește contrastul dintre suprafețele albe și cele de un negru dens, iar alteori recurge la un contur din linii întrerupte sau continue cu transparențe. Șarjele sale niciodată nu sunt supraîncărcate cu linii și detalii, deosebindu-se prin relevarea esențelor, prin laconism.

Bagatele lui Glebus Sainciuc sunt un ciclu de desene, executate prin asociere cu muzica, neordinare ca mod de a gândi și de a interpreta realitatea, printre care: *Muza*, *Vasile în fața unei porți noi*, *Eva cea capricioasă* ș.a. În bagatele sale, pictorul folosește mai mult conturul siluetelor, diverse semne-simboluri, ca, spre exemplu, în cea cu titlul *Gimnastica*. Întreg spațiul este folosit de maestru ca în desenele copiilor: imaginile par a fi distribuite arbitrar pe foaie, dar ele se completează reciproc.

Firea emotivă, veselă și ingenioasă a maestrului Sainciuc se reflectă și în numeroase caricaturi, multe publicate în revista *Chipăruș* din perioada sovietică. Devenise recunoscut personajul său din șarjele cu genericul *De-ale lui Păcăluș*. Eroul lui Glebus Sainciuc este ager și descurcăreț, nimerind mereu în diferite situații anecdotice, el reușește, de fiecare dată, să iasă basma curată. În aceste imagini, personajul se află în centrul acțiunii, evidențiindu-se prin pălăria și cojocelul său negru, specific portului moldovenesc. În șarjele sale, autorul folosește linia continuă, punctată, subliniind prin negru detaliile pe care spectatorul trebuie să le perceapă în primul rând.

Anume aceste procedee plastice, specifice șarjelor și bagatelor sale, vor determina caracterul grafic al măștilor: desenul liber, care se supune doar intuiției artistului, libertate pe care o exprimă din plin copiii când desenează ceva.

Glebus Sainciuc a creat primele sale măști în anul 1957, ajungând, în timp, la peste 350 de titluri, toate diferite, dar cu asemănare portretistică obligatorie, cu păstrarea farmecului interior al protagonistului.

Una dintre primele măști, datând cu anul 1957, este cea a *Pictoriței Ana Baranovici*. Forma ovală a feței de un bej deschis, pieptănătura abia schițată, ochii de culoare deschisă, gura conturată cu un roșu-aprins, zâmbetul larg – toate vorbesc despre un personaj optimist și iubitor de viață. Glebus Sainciuc prezenta deseori această mască în fața publicului spectator.

Artistul plastic Olga Orlov a fost portretizată de Glebus Sainciuc de două ori, în 1957 și în 1972, creând două chipuri diferite. În portretul din 1957, pictorița apare în nuanțe pastelate, cu o pieptănătură multicoloră, un chip gingaș, armonios, melancolic, iar în cel din 1972 vedem un chip deprimat, colorat în albastru, cu părul în ocră.

Masca *Sculptorul Leonid Fitov* (1957) este modelată mai sculptural, volumele trădând cutele de pe față, iar ochii cu privirea piezișă sugerează starea sa emoțională.

În masca *Sculptorul Lazăr Dubinovschi* (1957), colorată în ocră-albăstrui, vedem un personaj cu fața rotundă, cu barbă și ochelari, pe al cărui chip poate fi citită bonomia.

Masca *Artistul plastic Igor Vieru* (1957) este realizată preponderent grafic, în culori cafenii reci. Trăsăturile feței sunt redede fidel chipului protagonistului: privirea piezișă, zâmbetul schițat.

Portretul-mască *Scriitorul Andrei Lupan* (1957) reprezintă un chip de o afecțiune covârșitoare, subliniat de autor printr-un albastru intens, cu părul argintiu. Autorul a surprins forma feței și ochii triști.

Astfel, pentru portretele-măști create în anul 1957 sunt caracteristice atât abordările lirice cât și cele dramatice, acestea combinându-se firesc la același personaj. Linia, forma și culoarea constituie o unitate indisolubilă care permite evidențierea trăsăturilor interioare ale portretizatului [3, p. 3].

Deși șarjele, bagatele și portretele picturale ale lui Glebus Sainciuc au un caracter mai mult narativ

și descriptiv, în portretele-măști accentul este plasat asupra lumii interioare a protagonistului, caracteristicile de moment îmbinându-se cu cele tipice, permanente. Crearea unui portret care ar uni aceste două extreme este o problemă de creație complicată, pe care maestrul o rezolvă original, apelând la desenul naiv. Anume reprezentarea naivă dintotdeauna urmărește, ca și firea candidă a copiilor, să redea caracteristicile esențiale pentru lumea lor: bun sau rău, supărat sau prietenos, simplu sau complicat, deschis sau introvertit. Lucrările maestrului tind să reprezinte dilemele specifice fiecărui om.

În masca *Pictorul Mihai Grecu* (1958) vedem un personaj dramatic, o caracteristică accentuată atât prin contrastul de albastru, negru și brun cât și prin fruntea brăzdată, sprâncenele arcuite și gura conturată și întredeschisă.

Masca *Poetul Gheorghe Vodă* (1958) relevă tendința spre o reprezentare mai mult realistă, care păstrează culoarea feței de un roz-alb, părul de un castaniu cald. Privirea deschisă și încrezătoare, ochii mari ai poetului cuceresc prin sinceritate.

Portretul-mască *Scriitorul George Meniuc* (1958), redat cu variații de gri și ocru, este de o simplitate deosebită, protagonistul cunoscând bine această lume ca un imens teatru, în care el este doar un spectator discret.

Pe chipul din masca *Artistul plastic Ilia Bogdesco* (1960) se citește o tristețe dezolantă, personajul fiind redat în culori pământii. Sprâncenele ridicate melancolic și ochii în formă de semilună trădează o stare de tensiune emoțională a personajului.

În portretul-mască *Cântăreața de operă Valentina Savițkaia* (1960) protagonista este reprezentată cu multă căldură, autorul reușind să creeze, în același timp, atât un chip liric cât și unul dramatic.

Masca *Criticul de arte Matus Livșiț* (1960) capătă contur prin procedee deosebite: părul din fâșii de hârtie galbenă, fața palidă, ochii punctați, ascunși după lentilele ochelarilor roz, fruntea în linii-fâșii, gura deschisă, abia conturată.

În acest context, trebuie remarcat caracterul naiv, ingenuu, inocent, candid al desenului maestrului, la care el a ajuns comunicând, la diverse întâlniri, cu copiii. Expresivitatea și simplitatea sunt inspirate, probabil, din sinceritatea copiilor, din lumea lor plină de înțelesuri, care l-a atras întotdeauna pe artist. Prin măștile sale, maestrul a tins să dezvăluie la maxim chipul celor portretizați.

În *Autoportret* (1963) Glebus Sainciuc pare să-și exprime atitudinea față de sine însăși: chipul în degradeuri de gri și roz, ochii redați preponderent realist, cu privirea atentă, zâmbetul binevoitor și ușor ironic.

Portretul-mască *Regizorul Emil Loteanu* (1963) cucerește spectatorul mai mult prin privirea ochilor mari, cu sprâncenele ridicate a mirare. Gama cromatică este contrastantă: între albastrul feței și părul multicolor, conturul în negru al trăsăturilor.

Spre deosebire de efectul grafic și pictural din portretul lui Emil Loteanu, portretul *Actorul Arcadi Raikin* (1964) este modelat ceva mai sculptural. De un verde-albăstrui intens, chipul este modelat cu atenție, asemănarea portretistică fiind totală. Actorul Arcadi Raikin a fost în vizită la maestrul, admirând și manifestând prețuire față de creația lui Glebus Sainciuc.

În alt portret-mască, *Poetul Grigore Vieru* (1965), maestrul Sainciuc își găsește un confrate, care poate să-i înțeleagă dorul de copilărie prin firele invizibile care îi apropia pe cei doi oameni de artă. Maestrul creează un portret colorat în albastrul cerului, un chip impresionant, cu ochi mari și sinceri de copil.

Masca lui *Muslim Magomaev, vestitul cântăreț* (1965) este ușor asimetrică, personajul fiind surprins în timpul interpretării unei piese muzicale. Chipul este redat cu trăsături orientale: forma ochilor căprui, colorați intens, culoarea feței de un ocru specific popoarelor estice.

În portretul-mască *Compozitoarea Zlata Tcaci* (1965), maestrul pornește de la reprezentarea realistă, combinată cu cea naivă, chipul protagonistei este senin și pasionat.

Chipul din masca-portret *Cântăreața de operă Maria Bieșu* (1966) este de un dramatism aparte, care se citește în trăsăturile feței. În rolul lui Cio-Cio-San, accentuat prin coafura și machiajul specifice, protagonista interpretează acest rol care a făcut-o cunoscută în toată lumea.

Cu filozoful francez Jean-Paul Sartre maestrul a făcut cunoștință personal. Chipul immortalizat în masca *Filozoful francez Jean-Paul Sartre* (1966) este redat mai mult grafic, prin linia în roșu și albastru care se evidențiază față de suprafața feței colorate în galben.

Aflat mereu în căutare de noi soluții plastice, maestrul Glebus Sainciuc este un veritabil inovator de la un portret la altul. În *Portretul scriitorului Aureliu Busuioc* (1970), chipul personajului este conturat prin linie continuă groasă, gama cromatică fiind redusă doar la două culori – negru și ocră, în final, chipul este completat cu un papion atașat sub mască.

La fel, copilul care „locuia” în inima maestrului face ca părul din masca *Scriitorul Ihil Șraibman* (1973) să se acopere cu fulgi, iar părul din masca *Crainicul TV Elena Strâmbeanu* (1967) să se asemene cu un curcubeu.

Atât trăsăturile tipice naționale cât și cele individuale sunt surprinse cu măiestrie în portretele-măști *Scriitorul Bulat Okudjava* (1971) și *Compozitorul Tihon Hrennikov* (1967). Similar, *Cântărețul Vahtang Kikabidze* (?) este redat mai mult pictural, părul de un gri „multicolor” și fața de un ocră-gălbui par ecouri impresioniste, iar zâmbetul „colorat” în alb întregește acest chip cuceritor de georgian. În această ordine de idei, se remarcă și *Dansatorul Mahmud Esambaev* (1971), cu trăsături tipice caucaziene: nasul cu profil oriental, sprâncenele redată printr-o linie îngroșată și curbă, căciula din portul național – toate întregesc acest chip atât de apropiat și recunoscut de publicul larg în acea perioadă istorică.

De o încărcătură emoțională deosebită este *Portretul compozitorului Eugen Doga* (1977), în care este redată fața radioasă a protagonistului, colorată în roșu-cărămiziu aprins, cu părul bogat, cu zâmbetul prietenos, doar cutele de la marginile ochilor trădează o stare de tristețe ascunsă.

Masca *Scriitorul Andrei Burac* (1972) relevă un personaj în culori pastelate, apropiate de redarea realistă și doar privirea și gura (el este surprins vorbind) sunt redată în cheie caricaturistică, ceea ce face chipul ușor de recunoscut.

În portretul-mască *Regizorul Vlad Ioviță* (1967) observăm un chip ușor asimetric: o linie îngroșată subliniază ochii mari și sprâncenele ridicate, în semn de mirare. Detaliile feței sunt redată cu ușoare accente anatomice.

Printre măștile artistului o parte sunt dedicate apropiaților săi. Deosebit de emoționantă apare masca soției, *Pictorița Valentina Rusu-Ciobanu* (1957). Aici gama cromatică este diversă: fața de culoarea muștarului, părul multicolor în nuanțe de cafeniu, negru, albastru, culori care se reflectă și în ochii mari ai portretizatei, buzele întinse, dar fără a zâmbi. Personajul portretizat apare mai mult dramatic decât liric. Iar în masca *Pictorul Lică Sainciuc* (1968) apare feciorul maestrului, cu ochii mijiiți, ascunși după lentilele groase ale ochelarilor, cu un zâmbet abia schițat. Întreg chipul vorbește despre un om de creație.

Masca *Criticul de artă Mihai Clima* (1977) ne aduce în față un personaj cu privirea iscoditoare, directă. Chipul este soluționat mai mult într-o manieră picturală, astfel încât poate fi remarcat părul redat de parcă ar fi păstrat urmele unui „penel”. Deosebita măiestrie și spontaneitatea cu care a fost realizat acest chip îl caracterizează pe maestru drept un portretist remarcabil.

Este deosebit de importantă maniera, calitățile actoricești, în care își „juca” măștile Glebus Sainciuc. De fiecare dată el pune în valoare o trăsătură esențială a caracterului, a spiritului personajului respectiv. De exemplu, masca *Scriitorul Efim Tarlapan* (1979) era prezentată ca un personaj bonom, cu un zâmbet radios și ochii enormi. Ea căpăta un plus de energie și un colorit mai vesel, inedit, prin haina pestriță și extravagantă purtată de autorul și interpretul măștii, iar gestul mâinii exprima atenția personajului pentru detalii, spiritul lui ludic.

Cântăreața Maria Codreanu (1969) este o mască în care artista apare cu părul și fața de un alb intens, pe care se evidențiază trăsăturile corecte ale protagonistei. Interpreta era prezentată de Glebus Sainciuc în rochie roșie, într-o ținută scenică impecabilă, cântând de zor la un ... ibric.

Masca *Poetul Grigore Vieru* (1958) era prezentată de Glebus Sainciuc ținând în mâini cunoscuta sa carte *Albinuța*. Scriitorul apărea în fața spectatorilor modest și timid ca un copil.

La prezentarea măștii *Scriitorul Andrei Lupan* (1957), Sainciuc reda personajul prin modul acestuia de a purta haina, de a ține cărțile în mână. Nimic nu scapă privirii agere a maestrului. În reprezen-

tările sale teatralizate, portretele-măști erau însoțite de gesticulația proprie protagonistului, care era surprinsă cu multă exactitate. Caracterul personajelor, observat de artist la un moment dat sau de-a lungul timpului, era redat cu deosebită măiestrie de autor. Însuși celebrul Arcadi Raikin a fost parodiat de maestru, care a reprodus gesturile actorului și felul lui de a fi în scenă.

Portretele-măști analizate mai sus reprezintă doar o parte din galeria de personaje transpuse de Glebus Sainciuc în tehnica papier-*mâché*. Astfel, maestrul a immortalizat chipurile mai multor personalități din diferite domenii ale vieții sociale, artistice și culturale atât din Republica Moldova cât și de peste hotarele ei. Portretele realizate de Glebus Sainciuc redau cu deosebită măiestrie artistică lumea interioară a omului, față de care pictorul a manifestat întotdeauna dragoste și respect.

În concluzie, putem afirma cu certitudine că portretele-măști ale lui Glebus Sainciuc rămân ca un izvor de cunoaștere pentru spectatorii de astăzi și pentru cei de mâine, ca o poartă deschisă spre o lume feerică, în care sunt adunate diverse personalități, fiecare cu caracterul său.

Referințe bibliografice

1. MARIAN, A. Portretele, măștile și alte opere în teatrul vieții al maestrului Glebus Sainciuc. **În:** ARTA, 2012.
2. SURUCEANU, V. *Galeria de sculptură contemporană din colecția Muzeului Național de Artă al Moldovei*. Chișinău: Cartea Moldovei, 2008.
3. *Glebus Sainciuc. Măști, șarje*. Chișinău: Literatura artistică, 1983.